

De beentjes van Peerke

Over *Peerke en z'n kameraden* (1919) van kinderboeken-schrijver W.G. van de Hulst: 'In Peerke werkte de gevierde auteur een idee uit: de pacifistische. Hij deed het als een paardenslager, maar afdoende: het boekje bezorgde me jarenlange angst voor oorlog, dag en nacht. Met mijn voor een elfjarige vrij realistische vrees voor het wereldgebeuren had ik uitgemakt dat juist wanneer ik in dienst zou moeten, de komende oorlog waarvan de volwassenen op verjaardagen spraken, zou uitbreken.'

Zomer 1933. De toen elfjarige auteur F.B. Hotz (1922-2000) was flink ziek. Opgezette klieren, hoge koorts. Hij had de bof. Zijn moeder las hem urenlang voor. Het boek *Peerke en z'n kameraden* (1919) van de protestants-christelijke Utrechtse hoofdonderwijzer en kinderboekenschrijver W.G. van de Hulst (1879-1963)

maakte zo'n diepe indruk op hem dat hij er in zijn verhaal *Tekens* nadrukkelijk over schreef. Hotz noemde de auteur zelfs een 'paardenslager'. Waar ging dit kinderboek over?

Peerke en z'n kameraden rolde een eeuw geleden van de persen bij de Nijkerkse uitgeverij en drukkerij Callenbach. Het boek was bestemd voor kinderen die de zondagsschool bezochten. Elk jaar werd op protestants-christelijke zondagscholen in heel Nederland kerstfeest gevierd. Er was samenzang, een juf of meester vertelde het verhaal van het kindje Jezus in de kribbe, de leerlingen werden getraceerd op warme chocolademelk met een speculaasje. Na afloop kregen ze als geschenk een mandarijntje en een kerstboekje mee naar huis. Kerstmis 1919 deelden veel zondagsscholen *Peerke en z'n kameraden* uit, geschreven door Callenbachs sterauteur Van de Hulst. Met spannende boeken als *Van een klein meisje en een grote klok* (1909), *Onwe Bram* (1909), *Jaap Holm en z'n vrindes* (1910), *Niek van den bovenmeester* (1912) en *Zoo'n vreemde jongen* (1917) had hij in korte tijd furor gemaakt.

Het verhaal van *Peerke* is even eenvoudig als dramatisch. Samen met zijn grootvader ontvluchtte het Vlaamse jongetje Peerke Covents aan het begin van de Eerste Wereldoorlog het Duitse geweld. Tijdens de gevechtshandelingen in zijn geboortedorp verloor de jon-

gen niet alleen zijn ouders, maar ook zijn beide benen. In het neutrale Nederland, in een achterkamertje aan een stille gracht van een naamloze stad – het zou Utrecht, Dordrecht of Amersfoort kunnen zijn – ligt de bedlegerige Peerke langzaam te creperen. Vier robbedeuzen – Joost, Dieuwe, Frans en Kareltje – brengen wat zonneschijn in het leven van dit oorlogsslachtofferje.

Tijdens het stekelbarsjesvangen komen ze in contact met Peerke. Hieruit ontstaat een hechte kameradschap op afstand: vanuit zijn ziekbed kan hij slechts toekijken. De vier jongens doen hun uiterste best het beklagenswaardige lot van Peerke enigszins te verlichten met grollen en gekke capriolen. Via Peekes grootvader, 'een vroommaker uit Vlaanderenland', wordt mondjesmaat het oorlogsverhaal verteld.

Uiteindelijk sterft Peerke een pijnlijke dood. De levenslustige jongens – en tegelijkertijd ook de lezertjes – zijn door Van de Hulst Bijbelse boodschap gelouterd. Of zoals Van de Hulst het beschreef:

'En Dieuwe stuurde het venster uit naar het verre, fonkelende avondgoud, dat lichte door de boomen....'

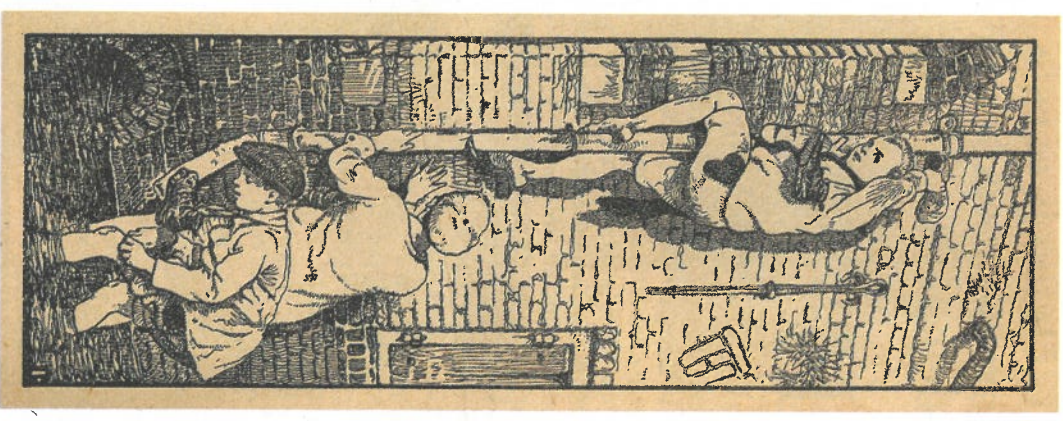
En hij dacht aan 't jongetje; en hij dacht aan den hemel. En die bange onrust van straks toen hij in de straten zocht naar het huis en toen hij liep achter den ouden man aan door die groote, stille gangen, – die bange onrust voelde hij niet meer. Er was een vreemde, stille blijdschap gekomen in zijn hart....'

O, dat jongetje, dat lenke jongetje was dood....'
Maar dood-zijn was toch zo erg niet.... Neen, als je maar naar den hemel ging naar den Heere Jezus!....'

Na de oorlog keert de verslagen grootvader moederziel alleen terug naar het verwoeste Vlaanderen: 'Niemand in Holland heeft den ouden man weergezien, niemand heeft ooit meer iets van hem gehoord', verzuchtte Van de Hulst in 1919.

Hoe kwam Van de Hulst aan het idee voor *Peerke en z'n kameraden*? Tijdens de periode 1914-1918 worden de kolommen van de dag- en weekbladers gevuld met berichten en verhalen over de oorlogssontwikkelingen in België. Er werd gewaarschuwd voor het water uit de Maas, dat besmet is door de lijken van mensen en dieren, afkomstig uit het door oorlogsgeweld getroffen buurland. Berichten over dooftermoede Belgische vluchtelingen die in groten getale te voet de Nederlandse grens oversteken. In de pers zag ook Van de Hulst beelden van tentenkampen. Kiekiekes van kinderen die op hondencarren werden vervoerd. Het plein voor het grensstation van het West-Bra-bantse Roosendaal zag zwart van de mensen: duizenden Belgische vluchtelingen met koffers en tassen, gearriveerd in overvolle treinen.

gedurende de Eerste Wereldoorlog was de hoofdonderwijzer reserve-korporaal in Vreeland, dat deel uitmaakte van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, een verdedigingslinie die zich uitstrekte van het eiland Pampus in het IJsselmeer tot aan de Biesbosch. De gemobiliseerde soldaten, zo vertelde hij in 1960, hadden in die jaren niet veel te doen. Ze verveelden zich stierlijk. De natuur rond Vreeland, waar het weer soms onstuning kon zijn, inspireerde hem: 'In de stormige nacht raast de wind over de plassen, doet de oude molen kreuken. Muziek om nooit te vergeten. Daar is mijn boek

Illustraties uit *Peerke en z'n kameraden* van Johan Herman IJings.

Zo'n vreemde jongen geboren.'

Tijdens het laatste oorlogsjaar ontstond het idee voor *Peerke en z'n kameraden*, zo wordt duidelijk uit de correspondentie met uitgever Callenbach: een boek over vluchtelingen. Zelf denkt Van de Hulst dat het door het 'bezonken' thema

geen verkoopsucces wordt: 'Maar – 't onderwerp lokte me zoo aan. Juist onze tijd, de apotheose van het kuddeleer, heeft persoonlijke verminning zoo nodig. De stille, diepe levensdingen moeten belicht.' Dat laatste deed hij via

Peerke. De grote, donkere ogen van het stervende jongetje bekijken alles minutieus en met een dankbare blik: vrolijk tsjilpende vogels, die broodkorrels wegpikken, lenige katten die door dakgoten sluipen,

'spinnen die tegen de doffe vensters hun webben weelden, en zich zacht lieten wiegen in hun nestjes van ragg, als de wind voorbij kwam'. Eerbtied voor het kleine, het nietige.

Peerke en z'n kameraden was Van de Hulst's favoriete boek. Waarom? Het is een zwart-romantisch verhaal: komisch, spannend en verdrietig tegelijk. De vier jongens representeren ieder, zo vertelde hij ooit, een onderdeel van zijn karakter: de dromer, de waaghals, de realist en het bange jochie. Generaties lezertjes hielden tranen met tuilen bij dit boek van de pacifistische 'paardenslager' met de gouden pen.

JACQUES DANE